

MONITORIMI I PROCESIT TË INTEGRIMIT
EVROPIAN: REFORMAT NË SEKTORIN E MEDIAVE

REFORMAT NË GJYSMË TË RRUGËS – **VULLNETI
POLITIK ATY ËSHTË ATY S'ËSHTË**

METAMORPHOSIS

Fondacion për internet dhe shoqëri

BOTUES:

Fondacioni për Internet dhe Shoqëri “Metamorfozis”
Rr. “Apostol Guslarot”, nr.40, 1000 Shkup, Republika e Maqedonisë së Veriut
www.metamorphosis.org.mk,
info@metamorphosis.org.mk
Telefoni/faksi: +389 2 3109 325

PËR BOTUESIN:

Bardhyl Jashari

AUTOR:

Teofil Bllazhevski

LEKTURA DHE KORRIGJIMI:

Eleonora Stojkoska-Popetrevska

PËRKTHYESE NGA MAQEDONISHTJA NË SHQIP:

Valon Abdiu

DIZAJNI:

Dushan Stojkoviç

PËRMBAJTJA

Rreth projektit dhe metodologjisë	4
Përmbledhje	5
Rritja e sigurisë për punonjësit e mediave	5
Mediat ende financohen kryesisht	7
Subvencionet për mediat e shkruara dhe Fondit për media	8
Subvencione për reklamat me pagesë dhe	9
Shërbimi publik është ende i varur - si financiarisht ashtu edhe politikisht	10
Zgjedhja e njerëzve të rinj në ASHAAM dhe RTM	11
Vetë-rregullimi dhe regjistri i mediave funksionojnë	12
Konkluzion	13
Monitorimi i procesit të integritetit evropian: një përmbledhje e shkurtër e nivelit të reformave në tri fusha: reforma e AP, gjyqësori dhe të drejtat themelore të njeriut	13
Të drejtat themelore - situata deri në tetor 2021	15
Reforma në gjyqësorin - situata deri në tetor 2021	17

RRETH PROJEKTIT DHE METODOLOGJISË

Dokumenti është rezultat i hulumtimit të kryer në kuadër të projektit “**Verifikimi i fakteve për progresin e Republikës së Maqedonisë së Veriut në rrugën drejt BE-së**”, i cili zbatohet nga Fondacioni për Internet dhe Shoqëri “Metamorfozis” në Shkup, mbështetur nga Fondacioni Kombëtar për Demokraci i SHBA-ve (NED). Projekti zbatohet gjatë viteve 2021 dhe 2022.

Aktivitetet e projektit synojnë të prezantojnë fakte të përkthyer në tekste gazetareske nga zhanre të ndryshme, analiza dhe konkluzione nga debatet publike për nivelin e aktiviteteve reformuese dhe arritjeve të Republikës së Maqedonisë së Veriut në disa fusha kyçe, të cilat theksohen në raportet e progresit të BE-së për RMV-në në Rrugën drejt integritit në BE. Këto fusha kryesore janë: **reformat në fushën e administratës publike, gjyqësorit, të drejtave themelore të qytetarëve dhe lirisë së shprehjes/medias.**

Në kuadër të Projektit do të përgatiten katër raporte monitorimi (tremujore), të cilat, të udhëhequra nga një metodologji cilësore, do të vlerësojnë situatën në fusha specifike dhe demokracinë në përgjithësi në vend.

Çdo raport-monitorimi trajton tërësisht një nga katër fushat kryesore dhe ofron një përmbledhje të shkurtër të tre të tjerave. Raporti i parë i monitorimit i referohet zbatimit të reformave në sektorin e mediave.

Metodologjia e cila është e rëndësishme për këtë raport mbështetet në tre shtylla: (1) hulumtime nga zyra (desk-hulumtime), (2) artikuj gazetaresk që i punojnë gazetarët dhe redaktorët e projekteve mediatike të Fondacionit “Metamorfozis”, (3) biseda me ekspertë të fushës të kryera përmes fokus grupeve të njohura për donatorin dhe Fondacionin “Metamorfozis”, por nga dëshira për të shmangur çdo shqetësim apo konflikt në fushat ku ata punojnë (sepse ata punojnë si me organizatat qeveritare ashtu edhe me OJQ-të dhe me mediumet), do të mbeten pa u përmendur në këtë raport. Gjithashtu janë shfrytëzuar informacionet e marra nga bisedat joformale me gazetarë të tjerë si dhe reagimet e publikut që janë vërejtur gjatë vitit.

Përveç intervistave, ekspertët plotësojnë një pyetësor anketues ku janë përfshirë disa dhjetëra pyetje nga fusha, që mundëson krahasim të kryqëzuar - për të nxjerrë një vlerësim nga pyetësi dhe për ta krahasuar atë me vlerësimet e marra nga intervistat dhe hulumtimet nga zyra.

Dokumenti kryesor, raporti për situatën në sektorin e mediave, shoqërohet me informacione për situatën dhe aktivitetet e rëndësishme në tre fushat e tjera, reformat e administratës publike, reformat në drejtësi dhe reformat në fushën e të drejtave themelore në RMV-ë, të cilat u zhvilluan në baza tremujore nga korriku deri në fund të shtatorit 2021.

PËRMBLEDHJE

Problemet kryesore në sektorin e mediave në Maqedoninë e Veriut janë ende të pranishme, ashtu siç janë detektuar në vitet e fundit, edhe pse ka hapa konkretë të zhvendosjes në të paktën një segment të rëndësishëm - sigurinë e punonjësve të mediave.

- Pas negociatave të gjata dhe harmonizimeve, Qeveria e RMV-së pranoi të vazhdojë me ndryshime në legjislacionin penal, me të cilat kërcënimi apo sulmi ndaj gazetarëve dhe punonjësve të mediave do të trajtohet si vepër penale, e cila do të ndiqej sipas detyrës zyrtare.
- Rreziku për ndikim në politikën redaktuese të mediave është ende një realitet, nisur nga fakti se legjislacioni zgjedhor i vitit 2018, parashikon që pasqyrimi mediatik i fushatave zgjedhore të partive të financohet nga Buxheti, ashtu që mediat do të paraqiten vet për monitorimin e zgjedhjeve dhe më pas ata përmes sistemit të tyre të preferencave do të përcaktojnë se ku dhe te cilat media do t'i shpenzojnë paratë.
- Ende, në asnjë mënyrë nuk është arritur të zgjidhet përbërja e re të Këshillit programor të RTM-së (RTK), as përbërja e re e Agjencisë së Mediave (ASHAAM), megjithëse përpjekjet vazhdojnë që nga viti 2018 e këndej.
- Financimi i RTM-së, mbetet në nivelin më të ulët të mundshëm të parashikuar me ligj, pra rreth 0.6 për qind e Buxhetit të një viti më parë për të gjithë sektorin e transmetimit, megjithëse kur u miratuan ndryshimet ligjore që u miratuan në dhjetor 2018, u ra dakord në pesë vitet e ardhshme kjo përqindje të arrijë në 1 për qind, prej të cilave 75 për qind janë të destinuara për RTM-në. Financimi pak i shtuar i Agjencisë Informativ Mediatike (MIA), e cila ende ka statusin e shoqërisë aksionare shtetërore, për shkak të pandemisë Covid-19, është ndërprerë, përkatësisht fondet mbeten në minimum vetëm për funksionimin e saj.
- Strategjia për zhvillimin e sektorit mediatik në tërësi, në nivel shtetëror, ende nuk ekziston dhe as që ka njoftime se po mendohet për një gjë të tillë. E vetmja që është në fuqi është Strategjia rregullatore për periudhën 2019 – 2023¹, zhvilluar dhe miratuar në vitin 2019 nga Agjencia për Shërbime Audio dhe Audio-Vizuale Mediatike (ASHAAM).

RRITJA E SIGURISË PËR PUNONJËSIT E MEDIAVE

Çështja e sigurisë fizike dhe kërcënimeve ndaj gazetarëve dhe punonjësve të mediave, edhe pse ende aktuale, është e vetmja për të cilën ka progres të dukshëm në drejtim pozitiv. Megjithatë, ata përballen me kërcënime fizike në kryerjen e punës dhe mos marrjen e aktiviteteve konkrete nga institucionet e ngarkuara me të (policia dhe mbi të gjitha prokuroria publike) dhe deri më tani nuk ka lëvizje drejt përmirësimit. Sipas të dhënave që disponon SHGM-ja, në vitin 2020, krahasuar me vitin 2019, kur janë regjistruar 4 incidente, ka pasur përqendrim drastik të situatës me 14 kërcënime të reja verbale ndaj gazetarëve, shumica janë bërë online, ndërsa këtë vit statistikisht ende janë në përpunim, por janë regjistruar dy incidente të rënda².

Pas një kërkesë të gjatë të organizatave të gazetarëve, në radhë të parë Sindikatës së Pavarur të Gazetarëve dhe Punëtorëve të Medias (SPGPM), Qeveria përmes Ministrisë së Drejtësisë pranoi të procedojë me ndryshimet në Kodin Penal që kërcënojnë apo sulmojnë fizikisht gazetarët dhe punëtorët e mediave në shkallën e veprës penale të ndjekur sipas detyrës zyrtare. Konkretizimi i këtyre ndryshimeve u bë përmes një procesi gjithëpërfshirës të takimeve të punës ku morën pjesë dy organizatat më të mëdha gazetareske, SPGPM dhe Shoqata e Gazetarëve të Maqedonisë (SHGM).

Ministri i Drejtësisë në Qeverinë e RMV-së, **Bojan Mariçiq**, më 27 korrik 2021 njoftoi se një sulm ndaj një gazetari do të konsiderohej sulm ndaj një zyrtari duke futur një kategori të re të krimit. Duke i cilësuar sulmet ndaj gazetarëve si sulm ndaj zyrtarëve, ministri thotë se do të rritet siguria e të gjithë punonjësve të mediave. Parashihet gjithashtu dënim **nga 3 muaj deri në 3 vite burg për kanosjen e një gazetari apo punonjësi të mediave**. Ministri tha se në raste të tilla Prokuroria do të veprojë sipas detyrës zyrtare.

1 - ASHAAM – 03.2019 - Strategjia rregullatore për zhvillimin e aktivitetit audio dhe audio-vizual për periudhën 2019-2023. (në dispozicion në: <https://bit.ly/3zVa3MM>)

2 - Të dhënat e marra nga SHGM më 6.9.2021

“Korniza penale e këtyre krimeve për sulm ndaj gazetarëve është deri në tre vjet burg dhe besojmë se barazohet me sulmin ndaj një zyrtari, që i referohet profesioneve që mbrohen me ligj si zyrtarë. Pas miratimit të sotëm nga Qeveria, do të pasojmë menjëherë ndryshimet në Kuvend. Pres që Kuvendi të votojë menjëherë pas pushimit veror”³.

Në të njëjtën kohë, Qeveria miratoi projekt-amendamentet në Ligjin civil për fyerje dhe shpifje, të cilat do të ulin ndjeshëm gjobat ekzistuese për mediat dhe gazetarët në rast të dënimit. Tani, **gjoba maksimale për gazetarin nëse humb kontestin për fyerje ose shpifje nuk duhet të jetë më e madhe se 400 euro në kundërvlerë në denarë, për redaktor jo më e lartë se 2000 euro dhe për mediumin jo më e lartë se 5000 euro.**

Edhe pse ndryshimet e paralajmëruara u mirëpritën menjëherë nga organizatat vendase, si dhe nga Federata Evropiane e Gazetarëve⁴, deri në përfundimin e këtij raporti, më 30 shtator 2021, amendamentet ende nuk janë miratuar dhe as nuk janë debatuar në Parlamentin e RMV-së. Janë në fazën e leximit të parë⁵ të tekstit të ndryshimeve.

Në diskutimin për efektet e ndryshimeve në Kodin Penal dhe nëse punonjësit e medias do të jenë më të sigurt në të ardhmen, morëm një përgjigje kaq të kujdesshme nga fokus grupi: **“Kjo është për t’u përshëndetur, pasi tregon rolin proaktiv të Ministrisë së Drejtësisë, kapacitetin gjithëpërfshirës, sepse palët e interesuara janë përfshirë në hartimin e amendamenteve, por mbetet të shihet nëse amendamentet do të miratohen siç janë propozuar pa amendamente dhe sigurisht, për të parë kapacitetin e institucioneve për t’i zbatuar ato”.** Një pjesë e fokus grupit, nga ana tjetër, është e mendimit se edhe pa këto ndryshime, nëse do të kishte pasur vullnet, do të mund të ishte bërë shumë më tepër për sigurinë e gazetarëve dhe punonjësve të tjerë të mediave, kështu që vetë ndryshimet nuk janë një garanci.

“Përderisa nuk ka një zgjidhje të qartë të rasteve të pazgjidhura të sulmeve apo kërcënimeve ndaj gazetarëve deri më tani, nuk do të ketë përparim. Atë problem, të cilin Ministria e Brendshme na e sqaroi se nuk mund ta zgjidhë për shkak të informacionit të pakët që ka marrë për shkak të hetimeve të kryera keq, dhe nga ana tjetër, nuk duan të ndëshkojnë punonjësit e policisë që kanë vepruar keq, hetimet e kryera, tregojnë qartë se mungon vullneti politik, jo zgjidhja ligjore. Sepse edhe zgjidhjet ligjore të deritanishme ofrojnë bazë të mjaftueshme për zgjidhjen e rasteve të kërcënimeve dhe sulmeve ndaj gazetarëve, vetëm nëse ka vullnet për një gjë të tillë”.

Sa i përket kapaciteteve për të zbatuar ndryshimet me hyrjen e tyre në fuqi, SHGM-ja, si një nga shoqatat më të mëdha gazetareske në vend, tashmë ka pasur një sërë bisedimesh me Prokurorinë Publike dhe autoritetet gjyqësore për të parë se si do të zbatohet. Nga Prokuroria Publike është kërkuar që të trajnojnë së paku 3-4 prokurorë, të cilët në çdo moment do të jenë të gatshëm (të trajnuar) të reagojnë ndaj kërcënimit të gazetarëve. Gjyqësorit iu kërkua të bëjë ndryshime në sistemin e monitorimit elektronik të çështjeve dhe procedurave, si dhe të shqyrtojë mundësinë e një klasifikimi të veçantë të rasteve në të cilat trajtohen shkeljet e lirive dhe të drejtave të gazetarëve, kurse Akademia e Trajnimit të Gjyqtarëve dhe Prokurorëve i siguroi ata se gjeneratave të ardhshme studimore do tu zhvillohet një kurrikulë e veçantë, sipas së cilës pjesëmarrësit e Akademisë do të njihen me specifikat e këtyre lëndëve, duke përfshirë trajtimin e gjuhës së urrejtjes në përgjithësi, por edhe ndaj gazetarëve.

Edhe pse disa ekspertë janë të rezervuar mund të arrihet në përfundim se pëlqimi për t’iu qasur ndryshimeve në Kodin Penal që do të konsideronin sulmin dhe kërcënimet ndaj punonjësve të mediave si krim të ndjekur sipas detyrës zyrtare, është një parakusht i rëndësishëm për të rritur ndjeshëm sigurinë e gazetarëve dhe punonjësve të mediave.

3 - Qeveria e RMV-së - 27.07.2021 - Konferencë për shtyp e Bojan Mariçiq – (në dispozicion në <https://vlada.mk/node/26034> dhe në <https://bit.ly/3tkaXQd>)

4 - EFJ – 29.7.2021 - Maqedonia e Veriut: Ministri i Drejtësisë prezanton amendamente për rritjen e mbrojtjes së gazetarëve – në dispozicion në <https://bit.ly/3jKMUH6>)

5 - Kuvendi i RMV-së- shtator 2021 – Dokumentet – (në dispozicion në <https://bit.ly/3n5vFll> dhe në <https://bit.ly/3BLfU7L>)

MEDIAT ENDE FINANCOHEN KRYESISHT NGA PARATË PUBLIKE

Financimi i mediave private me para publike është ende një problem i theksuar në Maqedoninë e Veriut, pavarësisht se pas zgjedhjeve parlamentare të vitit 2016 dhe formimit të koalicionit politik që e drejton vendin që nga viti 2017, u ra dakord dhe u premtua se një praktike të tillë do t'i jepej fund.

Koalicioni i fundit qeverisës (2008-2016), gjatë një periudhe shumëvjeçare, derdhi shuma të konsiderueshme të buxhetit në mediat private, kryesisht transmetuesit, përmes metodës së financimit të drejtpërdrejtë të qeverisë duke paguar për transmetimin e fushatave publike që qeveria gjykonte se ajo duhet t'i udhëhiqte ata. Shuma arriti deri në 38 milion euro, sipas [burimeve qeveritare](#), dhe vetëm pesë televizionet me burime të kufizuara koncesionare (tokësore), nga viti 2010-2017, kanë marrë 25 milionë euro nga ish-qeveria e **Nikolla Gruevskit**⁶.

Koalicioni aktual qeverisës [paralajmëroi](#) dhe arriti në përfundim se Qeveria dhe pushteti vendor nuk duhet të shpenzojnë para për media në aspektin e reklamave politike, qysh në vitin 2017 dhe më pas iu afruan një synimi të qartë për ndryshimin e nenit 102 të Ligjit për ASHAAM-in, me të cilin një gjë e tillë ishte ose duhej të përjashtohej.

Por ashtu si qeveria e mëparshme e Gruevskit në 2015 [vendosi moratorium](#) të reklamimit të qeverisë, por nuk e respektoi, andaj kjo qeveri po ndryshon qëndrim. Së pari lejoi që paratë publike të përfundojnë në media private përmes ndryshimeve në legjislacionin zgjedhor në 2018⁷, përmes së cilës u prezantua reklama politike me pagesë (RPP), më pas në vitin 2019, [vendosi të reklamohet vetëm në rrjetet sociale](#), si për shembull në "Facebook", të propozojë disa herë ndryshime në nenin 102 të Ligjit për AVMS-së në vitin 2021 dhe të lejojë fushata të paguara qeveritare⁸.

Në vitin 2021 mund të konstatohet se paratë publike në mediat private bëhen/mbeten problem (i madh) në Maqedoninë e Veriut. Vetëm nga viti 2018 deri në vitin 2021 janë shpenzuar dhjetëra milionë euro para të buxhetit në media private, shumica e të cilave janë shpenzuar përmes RPP-së, gjatë referendumit të vitit 2018, zgjedhjeve presidenciale në 2019 dhe zgjedhjeve parlamentare të vitit të kaluar. „Metamorfosis“ duke monitoruar këto kushte brenda projekteve dhe platformave mediatike të saj⁹ ka raportuar në detaje për këto procese¹⁰.

Kjo praktikë është vërejtur nga ekspertët e grupit të fokusit për këtë raport. Ata janë të vendosur se qeveria po shkel konkluzionet e saj të vitit 2017 dhe dëshirën për të ndryshuar nenin 102 të Ligjit për ASHAAM (të cilin vetë Qeveria e ka pranuar ta propozojë dhe ta inkorporojë në ligj) dhe se me RPP-të po shkelet thelbi për të shmangur kapjen e mediave të lira – situatë që u konstatua edhe në raportin e parë të ekspertit të BE-së, **Reinhard Priebe**, në vitin 2015.

Vetë transmetuesit kontribuojnë në këtë situatë në një farë mënyre. Ata janë përballur me një ulje të vazhdueshme të të ardhurave nga tregu i reklamave, të cilat nga dhjetëra milionë euro deri një vit më parë, në vitin 2020 janë ulur në rreth 18 milionë euro (për transmetuesit), sipas analizës së ASHAAM-it. Në Analizën e tregut për shërbimet mediatike audio dhe audio-vizuale 2020, Thuhet se në të gjithë industrinë e televizionit dhe radios në vend në vitin e përmendur, të ardhurat nga reklamat e të gjithë transmetuesve ishin **17.973.000 milion euro**, ku diferenca totale ndërmjet të ardhurave dhe shpenzimeve është minus rreth **553 mijë euro**¹¹. Sipas të njëjtit burim, në vitin 2020, vetëm në krahasim me vitin 2019, të ardhurat

6 - Prizma.mk – 25.11.2019 – “Gruevizmi kushtoi 26 milionë euro” – (në dispozicion <https://prizma.mk/grujovizija-ta-chinela-26-milioni-evra/>)

7 - SHGM – 12.11.2018 – “Qeveria nuk e përmbushi premtimin...” – (në dispozicion <https://znm.org.mk/vlada-ta-ne-go-ispolni-vetuvaneto-deka/>)

8 - PCE – 1.3.2021- Reklamat qeveritare në media - një hap prapa në një shtet të kapur – (në dispozicion <https://bit.ly/2X47zNm>)

9 - META.mk – 27.1.2020 – Të paktën 12.7 milionë euro para publike në media deri në fund të vitit – (në dispozicion në <https://bit.ly/3jZdrR7>)

10 - Fondacioni “Metamorfosis”, projekti OMR - 13.2.2020 - Paratë publike në media vranë kritikën gazetareske (infografik) - (në dispozicion në <https://mediaobservatorium.mk/javnite-pari-vo-mediumite-ja-ubija-novinarska-ta-kritika-infografik/>)

11 - ASHAAM - Analiza e Tregut për Shërbimet Audio dhe Audio-Vizuale Mediatike 2020, f.4 - Tabela 1: Gjetjet kryesore – (në dispozicion në <https://bit.ly/2XhO6Jq>)

nga reklamat janë ulur me 20.78 për qind. Por që ky nuk është një vit i keq vetëm për shkak të pandemisë Covid-19, flet fakti se që nga viti 2016 ka një rënie të vazhdueshme të të ardhurave të të gjithë transmetuesve nga **47 milion euro në 38,7 milion euro** në 2020¹².

Kjo u reflektua në lobimin formal dhe joformal të përfaqësuesve të televizioneve dhe radiostacioneve komerciale në nivel qendror, rajonal dhe vendor ndaj pushtetit qendror dhe vendor, për të mbështetur operacionet financiare duke derdhur para publike në media mbi baza të ndryshme. Përveç RPP-së, vërehet se në nivel rajonal dhe lokal njësitë e vetëqeverisjes lokale derdhen para edhe për mediat rajonale dhe lokale në formë të monitorimit të punës së vetëqeverisjes lokale. Këto para nuk janë të parëndësishme, duke pasur parasysh hulumtimin e bërë nga SHGM, i cili rezultoi se në një periudhë njëvjeçare, vetëm 43 nga 80 komunat që iu përgjigjën pyetjes, deklaruan se kanë shpenzuar së paku 500 mijë euro për mediat lokale dhe rajonale në forma të ndryshme.

Duke parë gjithë situatën, duhet pasur parasysh se nuk ka të dhëna se sa shpenzohen për mediumet, në forma të ndryshme, përfshirë reklamat apo fushatat, për ndërmarrjet publike, veçanërisht kompanitë që kanë statusin e shoqërive aksionare shtetërore ose kompanitë ku pjesëmarrja e pronësisë shtetërore është e rëndësishme, si për shembull “Telekomi i Maqedonisë”.

SUBVENCIONET PËR MEDIAT E SHKRUARA DHE FONDIT PËR MEDIA

Financimi i përgjithshëm i mediave me para publike nënkupton edhe subvencionimin e mediave të shkruara e që bëhet në bazë të rregullave të përcaktuara. Rregullat u vendosën në bisedimet e përfaqësuesve të Qeverisë, Asociacionit për mbrojtjen e mediave të shkruara kombëtare dhe me propozimet e tyre morën pjesë edhe SHGM. Pakoja e parë e subvencioneve filloi në vitin 2018 dhe me vendim të Qeverisë dhe në përputhje me Programin për mbështetjen e shtypit dhe shpërndarjes së mediave të shkruara, sipas shifrave zyrtare janë ndarë 50 milionë denarë¹³ ose rreth 813 mijë euro.

Nga kjo, për mediat që plotësojnë kushtet për subvencione shtetërore, 50 për qind shkon për mbulimin e shpenzimeve të printimit dhe 50 për qind për shpërndarjen, ndërsa për mediat e shkruara në gjuhët e komuniteteve etnike, jo më pak se 50 për qind dhe jo më shumë se 70 për qind e kostove të përmendura të printimit dhe shpërndarjes.

Këto mjete janë në rënie, kështu që, sipas burimeve zyrtare, në vitin 2019 janë ndarë 43 milionë denarë, ndërsa në vitin e fundit me vendim për vitin 2020 janë ndarë vetëm 30 milionë denarë. Megjithatë, duhet theksuar se në vitin 2020 të gjitha mediat, përfshirë mediat e shkruara, morën ndihmë shtesë në punën e tyre nga shteti për shkak të pandemisë së Covid.

Praktika e deritanishme ka treguar se këto para janë të mirëseardhura për median e shkruar duke pasur parasysh rënien dramatike të tirazhit, kryesisht për shkak të teknologjive moderne dhe zgjerimit të informacionit përmes internetit. Nga ana tjetër, publiku mund të kritikohet për kriteret për marrjen e subvencioneve dhe për mospërfshirjen e mediave të shkruara të specializuara, por vetëm mediave me karakter të përgjithshëm informativ.

Imazhi i keq me financat e transmetuesve komercial reflektoi një ide për një Fond mediatik. Idetë e tilla erdhën me kërkesë të transmetuesve lokalë dhe rajonalë, të cilët u mbështetën nga Qeveria në një nivel jo shumë të qartë¹⁴, pra nëpërmjet idesë së Fondit për radio TV-produksionit të pronarit të radios me mbulim kombëtar “Kanal 77”, **Goran Gavrilov**¹⁵, propozimeve joformale të Qeverisë për një Fond Mediatik që

12 - Po aty - Figura 1: Të ardhurat totale në industri, f.6– (në dispozicion në <https://bit.ly/2XhO6Jq>)

13 - Qeveria - 29.11.2018 - Konferenca për shtyp e ministrit Robert Popovski - (në dispozicion në <https://vlada.mk/node/15929> dhe në <https://www.youtube.com/watch?v=xMB2a9mPbgk>)

14 - IRL - 31.03.2020 - Qeveria ka gjetur mënyrë për të dhënë para...- (në dispozicion në <https://bit.ly/3A71myM>)

15 - Goran Gavrilov vdiq në mars të vitit 2021 pas një sëmundjeje të shkurtër. Ideja e tij për një Fond Mediatik për prodhimin e përmbajtjeve mediatike me interes publik pas vdekjes së tij u mbështet publikisht nga kryeministri Zoran Zaev, i cili tha se do të punojë për krijimin e një fondi të tillë – (në dispozicion në <https://kanal5.com.mk/zaev-lichno-kje-se-zalozham-sonot-na-gavrilov-za-fond-za-mediumi-da-stane-jave/a465037>)

do të financohej nga të ardhurat buxhetore jo standarde (lojërat e fatit, industria e vajit të kanabisit, etj.). Zhvillimi i kësaj ideje pritet pas zgjedhjeve lokale të vitit 2021, sepse Qeveria tashmë i ka dërguar ftesë organizatave të gazetareve dhe sektorit joqeveritar për të emëruar përfaqësues në një organ që do të merret me reformën në media. Tani për tani kjo ide është tërësisht e rrethuar nga të panjohura, sepse ftesa, përveç frazeologjisë së përgjithshme, nuk sqaron dhe specifikon se për çfarë reformash do të diskutohen.

Megjithatë, ideja mund të shihet, pasi qeveria e ka bërë më të qartë qëllimin e saj në fillim të majit 2021, duke prezantuar *Fondin si fond të pavarur për gazetarinë hulumtuese dhe për prodhimin e përmbajtjeve mediatike me interes publik*. Qeveria, përmes një komunikate të publikuar nga agjencia e MIA, e prezantoi këtë ide, si dhe idenë për ndryshimin e nenit 102 të Ligjit për ASHAAM për reklamat qeveritare, prezantoi si *“kërkesat e punonjësve të mediave dhe si pjesë e paketës së reformës së mediave”*. Sipas brifingut, në një Fond të tillë do të mblihdeshin nga 1.5 deri në 2.5 milionë euro në vit nga të ardhurat fikse¹⁶.

Një ditë më vonë, në maj të vitit 2021, katër shoqatat dhe organizatat më të mëdha të gazetareve në vend, SHGM, SPGPM, KEMM dhe IMM, kanë reaguar ndaj këtij komunikimi të Qeverisë për MIA-në, me një deklaratë të përbashkët, e cila nxjerr në pah dy fakte: së pari, se këto organizata nuk kanë kërkuar asnjëherë ndryshim të nenit të ligjit që do të lejonte reklamimin e qeverisë në media dhe së dyti, se organizatat nuk kanë kërkuar asnjëherë krijimin e një Fondi Mediatik, por e pranojnë atë si ide vetëm nëse Qeveria hap një debat publik në sektorin e medias për të zhvilluar këtë model të mbështetjes për mediat¹⁷.

SUBVENCIONE PËR REKLAMAT ME PAGESË DHE MEDIAT E SHKRUARA - RREZIKU I KORRUPSIONIT

Reklamimi politik me pagesë është aktualisht forma më e rrezikshme e pastrimit të parave publike në mediat private, e legalizuar përmes Kodit Zgjedhor. Praktika e deritanishme ka treguar se në këtë mënyrë, përmes zgjedhjeve parlamentare, lokale dhe presidenciale, në media derdhen mesatarisht rreth 3.5 milionë euro për çdo cikël zgjedhor. Për zgjedhjet lokale të tetorit 2021, shuma totale është pak më pak se 5 milionë euro¹⁸.

Duke pasur parasysh se zgjedhjet e parakohshme parlamentare në Maqedoninë e Veriut nuk janë të rralla, si dhe zgjedhjet e parakohshme të herëpashershme për kryetar komune për shkak të rrethanave të paparashikuara, duke pasur parasysh referendumin për emrin, i cili gjithashtu kushtoi pak më pak se një milion euro, bëhet e qartë se kjo mënyrë e financimit të mediave, edhe pse jo kryesori, është i rëndësishëm në të ardhurat e tyre.

Megjithatë, një praktikë e tillë, edhe pse e ligjshme, mbart rrezikun e korrupsionit politik të mediave dhe kapjen e politikave të tyre editoriale dhe për këtë arsye duhet ndryshuar, gjegjësisht për të rikthyer praktikën që partitë politike vetë t'i paguajnë fushatat e tyre zgjedhore ose, siç u përmend nga njëri ekspertë në fokus-grupin, **të ndalohej plotësisht**¹⁹.

Edhe Komisioni Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit (KSHPK) është shprehur se ky është një model që njihet si rrezik potencial i korrupsionit politik në media me para publike. Komisioni shpalli në vitin 2019 se zgjidhja ligjore për pagesën e fushatave mediatike të subjekteve në zgjedhje nga buxheti i shtetit është e rrezikshme dhe mund të çojë në fenomene korruptive në hapësirën mediatike:

16 - MIA – 4.5.2021 – “Qeveria pranon kërkesat e mediave...” - (në dispozicion në <https://mia.mk/vladata-gi-prifa-bara-ata-na-mediumite-i-mediumskite-rabotnici-e-se-osnova-mediumski-fond-za-proekti-od-aven-interes/>)

17 - SPGPM -5.5.2021 – Ne nuk kemi nevojë për një ripërsëritje të fushatave të paguara mediatike publike – (në dispozicion në <https://bit.ly/3Fmajam>)

18 - Nezavisen.mk – Apasiev e sollti Arsovskën para anti-korrupsionit – (në dispozicion në <https://nezavisen.mk/apasiev-ja-donese-arsovska-pred-antikorupcionerite/>)

19 - Eksperti iu referua disa praktikave në Evropë, duke vënë në dukje në veçanti Mbretërinë e Bashkuar, ku reklamimi politik në media është plotësisht i ndaluar, si kërcënim për demokracinë, sepse në këtë mënyrë mediat mund të “blihen” - kapen.

“Në veçanti, financimi buxhetor i programit politik të paguar për fushatën zgjedhore është një rrezik potencial për korrupsion dhe krijimin e një qëndrimi klientelist”²⁰.

Komisioni Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit, në të njëjtin dokument dhe në të njëjtin faqe që tregohet në referencën në fjalinë e mëparshme të këtij raporti, deklaron edhe për subvencionimin e medias së shkruar:

“Në bazë të vendimit të Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut është miratuar një program me të cilin mediat e shkruara marrin ndihmë shtetërore për të siguruar qëndrueshmërinë e tyre. Megjithatë, kriteret në bazë të të cilave jepet një ndihmë e tillë janë të pamjaftueshme dhe lejojnë keqpërdorimin e mjeteve të ndara”.

Deri më tani, nuk ka asnjë përgjigje zyrtare nga Qeveria ndaj paralajmërimeve dhe vërejtjeve të tilla të KSHPK-së, të përcaktuara qartë në Strategjinë Kombëtare për Parandalimin e Korrupsionit.

SHËRBIMI PUBLIK ËSHTË ENDE I VARUR - SI FINANCIARISHT ASHTU EDHE POLITIKISHT

Parlamenti Evropian në vitin 2021 u bëri thirrje autoriteteve të vendit që të rrisin reformën në media dhe të sigurojnë pavarësi më të madhe të shërbimit publik. Teksti i Rezolutës për Maqedoninë e Veriut e miratuar më 25 mars 2021, pika 51 thotë: **U bëjmë thirrje autoriteteve që të zbatojnë me shpejtësi reformat sistematike të mediave që do të ndihmojnë në rigjallërimin e konkurrencës, rritjen e pavarësisë dhe kapacitetit të transmetuesit publik dhe rregullatorit të mediave dhe të mbështesin gazetarinë hetuese²¹.**

Kjo është vetëm një përmbledhje e shkurtër e asaj që po ndodh në realitet vitet e fundit, kur financimi i shërbimit publik bëhet përmes buxhetit. Nga njëra anë, Qeveria e RMV-së tregon se nuk sheh problem në financimin e mediave private me para publike, pavarësisht nga të gjitha rreziqet që paraqet kjo praktikë e legalizuar përmes procesit zgjedhor. Nga ana tjetër, edhe pse paratë publike nevojiten për financimin e shërbimeve publike kudo në botë (qoftë kjo të bëhet drejtpërdrejt nga qytetarët apo përmes buxhetit siç është rasti në Maqedoninë e Veriut), qeveria tregon se ka problem me financimin e RTM-së (RTK-së²²).

Në vitin 2017, pas konsultimeve ndërmjet shoqatave të gazetarëve dhe Qeverisë, u pranua ndryshimi i modelit të financimit të RTM-së dhe në vend që qytetarët ta financonin shërbimin me tarifë radiodifuzive që i bashkëngjitet faturave të energjisë elektrike, kaluan në financim direkt buxhetor. Është rënë dakord që të fillojë nga 0.5 për qind e buxhetit për vitin buxhetor paraparak dhe kjo përqindje të rritet në 1 për qind në vitin 2021 për të gjithë veprimtarinë transmetuese, ku RTM-ja të zotërojë 75 për qind të shumës totale.

Qeveria e ka inkorporuar këtë model në LAVMS si zgjidhje përfundimtare më 31.12.2018²³, megjithatë, deri më sot, 2021, nuk ka ndarë asnjëherë para nga buxheti siç është shkruar në ligj, duke shfrytëzuar diskrecionin e vetë, i cili është përfshirë në nenin 45, paragrafi 2, të amendamenteve të miratuara në 2018.

Përdorimi i të drejtës diskrecionale u bë e qartë nga përgjigja e një pyetjeje të drejtpërdrejtë drejtuar ish-ministrit përgjegjës për media në Qeverinë, **Damjan Mançevski** në një intervistë për agjencinë e lajmeve META:

Qeveria vendosi që në mungesë të vullnetit dhe angazhimit për reformimin e shërbimit publik, në mungesë të një dokumenti strategjik me plan për përmirësimin e situatës dhe përballimin e borxhit të madh shumëvjeçar, t’ia kushtojë buxhetin projekteve që përmirësojnë cilësinë e jetës së të gjithë qytetarëve²⁴.

Këto apo disa arsye të tjera, por edhe çështja që është legjitime, vazhdojnë edhe sot, në vitin 2021, sepse

20 - KSHPK - 2019 - Strategjia Kombëtare 2020-2024 - f. 48 – (në dispozicion në <https://bit.ly/3tMBIbc>)

21 - Parlamenti Evropian - 25.3.2021 - Teksti i Rezolutës për Republikën e Maqedonisë së Veriut, f. 11 – (në dispozicion në https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0114_EN.pdf).

22 - Radiotelevizioni i Maqedonisë (RTM) pas votimit të “Marrëveshjes së Prespës” me R. të Greqisë në Parlamentin e RMV-së, me kërkesë të Qeverisë, e ndryshoi emrin në Radio dhe Televizion Kombëtar (RTK). Megjithatë logot e shërbimit publik mbeten edhe sot e kësaj dite të RTM-së, si dhe ueb-faqja zyrtare.

23 - Ligji për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit për ASHAAM - neni 105 – (në dispozicion në <https://bit.ly/3h-vHBtx>)

24 - META - 2.3. 2020 – Mançevski: Nuk pranua treg politik me VMRO-DPMNE-në për RTM-në dhe ASHAAM-in – (në dispozicion në <https://meta.mk/manchevski-ne-prifativme-politichki-pazar-so-vmro-dpmne-za-mrt-i-aavmu/>)

në vitin 2019 dhe 2020 RTM-ja, ka marrë shumë më pak mjete sesa parashikonte zgjidhja ligjore. Kjo shihet edhe nga raportet vjetore për operacionet financiare të shërbimit publik, thuhet nga ASHAAM-i, por edhe nga BE-ja.

Agjencia për media në Analizën e tregut nga viti 2020 konstaton se në RTM-ë në vitin 2019 janë transferuar më pak se shuma e paraparë me ligj - 229,53 milionë denarë (rreth 3,7 milionë euro), ndërsa në vitin 2020; 510,70 milionë denarë (rreth 8,3 milionë euro)²⁵.

Agjencia MIA mund të konsiderohet si një tjetër media publike në praktikë që përballet me sfidën “media - para publike”. Kjo media është formalisht një shoqëri aksionare shtetërore. Edhe pse ka një parapagim për shërbimet e saj, financat kryesore për punën dhe shpenzimet operative i merr nga buxheti i shtetit. Megjithatë, paqartësitë lindin nga fakti se këto shpenzime janë përfshirë në shpenzimet totale të parashikuara për Zyrën për Çështje të Përgjithshme dhe të Përbashkëta të Qeverisë (ZÇPPQ), kështu që publiku nuk mund të ketë një pasqyrë transparente se sa para janë shpenzuar për punë e MIA-së, e cila ka qindra të punësuar.

Edhe pse MIA mbulon një pjesë të konsiderueshme të tregut të lajmeve në vend, megjithëse ka një përmirësim të dukshëm në kuptimin që vendos informacion të vërtetë, në kohë, objektiv për gjithçka që ndodh në vend dhe në botë dhe jo vetëm informacione që do të mbulonin aktivitetet e Qeverisë, edhe pse ka një transformim të dukshëm në aspektin e prodhimit dhe video-përmbajtjeve, transmetimit të drejtpërdrejt të ngjarjeve etj., megjithatë MIA ka regjistruar edhe një proces të shkurtimit të mjeteve përmes rebalancit të fundit buxhetor, edhe pse jo aq sa ishte planifikuar fillimisht nga ministrat e Qeverisë²⁶.

Në muajt e fundit në mesin e shoqatave të gazetarëve ka qarkulluar ideja për një transformim të mundshëm të pronësisë së MIA-së, e cila është kompani shtetërore që nga viti 2006. Transformimi do të shkonte në drejtimin që MIA-ja të ishte shërbim publik de jure, gjegjësisht agjenci publike e lajmeve, me të drejtë themelimi nga Kuvendi i RMV-së dhe financimi do të shkonte pikërisht sipas një ligji të veçantë, nga buxheti siç është financimi aktual i të gjithë aktivitetit të radiodifuzionit, në përputhje me LAVMS.

ZGJEDHJA E NJERËZVE TË RINJ NË ASHAAM DHE RTM KA DY VJET QË KA NGE CUR

Situata me devijimet në financimin ligjor për radiodifuzionin në tërësi nxjerr në përfundim se pushteti ekzekutiv në vend nuk ka bërë sa duhet për pavarësinë e RTM-së. Sipas konkluzioneve të fokus grupit dhe pikëpamjeve të BE-së, RTM-ja nuk është as politikisht dhe as financiarisht e pavarur për të kryer funksionin e saj.

Kjo ndodh me ASHAAM-in për dy arsye - sepse mjetet për transmetim të ndara nga buxheti i referohen edhe ASHAAM-it (6,5 për qind e të gjitha parave të ndara për transmetim), por edhe sepse as RTM-ja dhe as ASHAAM-i nuk i zbatuan ndryshimet ligjore për zgjedhjen e anëtarëve të rinj të Këshillit të Agjencisë dhe Këshillit Programor të RTM-së.

Ndonëse tentativat kanë vazhduar që nga viti 2019, pavarësisht dy konkurseve të shpallura nga Kuvendi i RMV-së, të dy institucionet vazhdojnë të funksionojnë me përbërjen e vjetër të njerëzve. Pas garës së parë që nuk u zhvillua në vitin 2019, qeveria po fokusohet të akuzojë se po pengohet qëllimisht nga opozita, sepse deputeti i atëhershëm i partisë kryesore opozitare **Ilija Dimovski** ka qenë kryetar i Komisionit për Zgjedhje dhe Emërime dhe qëllimisht nuk e ka thirrur për të përfituar partia me anëtarët e vjetër në dy institucionet, të cilat në opinion konsiderohen se janë nën ndikimin e partisë opozitare. Por ndërkohë, në vitin 2020 u mbajtën zgjedhjet e parakohshme parlamentare, u zgjodh përbërja e re e Kuvendit, u shpall konkurs i ri, kryetari i Komisionit për Zgjedhje dhe Emërime është nga partia në pushtet, e megjithatë procedura është ende e bllokuar, vetëm në aplikimet e dhjetëra kandidatëve që vendosën të marrin pjesë në konkurs.

25 - ASHAAM - Analiza e Tregut për shërbimet audio dhe audio-vizuale mediatike 2020 fq.13 - foto nr.9: Mjete nga buxheti i shtetit për financimin e RTM-së për vitin 2019 dhe 2020. - (në dispozicion në <https://bit.ly/2XhO6Jq>)

26 - Ky informacion joformal mësohet nga bisedat me njerëz të informuar mirë dhe të udhëzuar në punën e MIA-s.

Fokus grupi është i bindur se mungon vullneti politik për zbatimin e reformave në këtë segment. Madje një nga ekspertët e fokus grupit është i bindur se ky konkurs mund të dështojë: *“Sepse partitë në pushtet dhe opozitë ndoshta ende nuk janë të kënaqura me emrat e kandidatëve që kanë aplikuar dhe qëllimi përfundimtar do të ishte që të aplikojnë sa më pak ekspertë dhe kandidatë të pavarur dhe sa më shumë kandidatë që do të ishin nën kontrollin e partive politike”.*

Një konkluzion i ngjashëm është bërë edhe nga një ekspert tjetër nga fokus grupi, i cili për të njëjtën pyetje (për mbështetjen e pamjaftueshme financiare të RTM-së dhe vonesën e zgjedhjes së anëtarëve të rinj të Këshillit Programor të RTM-së dhe Këshillit të ASHAAM-it), tha se *“këto janë lëvizje kaq të palogjikshme dhe joproduktive, që ngrenë edhe pyetjen nëse ka një marrëveshje të fshehtë mes qeverisë dhe opozitës”,* një situatë e tillë e pazgjidhur të zgjasë sa më gjatë si zgjidhja më oportuniste për të dyja partitë politike.

VETË-RREGULLIMI DHE REGJISTRI I MEDIAVE FUNKSIONOJNË

Në ndërkohë edhe pse transmetuesit dhe mediat e shkruara janë të rregulluara me ligj, mediat në internet nuk janë pjesë e rregullimit ligjor, megjithëse njihen si të tilla në Kodin Zgjedhor, por jo në ndonjë ligj të veçantë.

Mediat online edhe pse jo vetëm ato, prej disa vitesh i nënshtrohen vetë-rregullimit, të udhëhequr nga Këshilli për Etikë në Media të Maqedonisë - KEMM. Vetë-rregullimi, megjithëse i kritikuar dhe i pa kuptuar plotësisht në fillim të vitit 2015, deri më tani është rritur si proces dhe është pranuar nga një numër i konsiderueshëm mediash në vend (megjithëse jo nga pesë transmetuesit privatë me koncesion të transmetimit kombëtar), duke përfshirë një sërë mediash online. Numri i ankesave të qytetarëve për raportimin e mediave në Komisionin e Ankesave të KEMM-së është në rritje nga viti në vit dhe, sipas statistikave të publikuara nga KEMM në baza vjetore, për vitin 2020 ishin 140 ankesa, për të cilat janë marrë vendime. Shumica e ankesave dhe vendimeve janë marrë për mediat online - 127 raste²⁷.

Nga konkluzionet e fokus grupit mund të kuptohet se “procesi i vetë-rregullimit në RMV-ë është tashmë i faktorizuar dhe i dëshmuar si i suksesshëm”. Në mbështetje të këtij pretendimi, u tha se pothuajse të gjitha mediat, si ato që janë dhe ato që nuk janë anëtarë të KEMM-së, përgjigjen dhe reagojnë ndaj vendimeve të Komisionit të Apelit - organi qendror i KEMM-së që shqyrton/diskuton ankesat për raportimin mediatik.

Në kuadër të përpjekjeve për respektim më të madh të standardeve etike në raportim, në dhjetor 2019 KEMM së bashku me SHGM-në dhe në bashkëpunim me Odën Ekonomike të Maqedonisë prezantuan regjistrin e parë të mediave profesionale online “Promedia”. Në synimet për ekzistimin e Regjistrin, më kryesorja është “promovimi dhe afirmimi i mediave që respektojnë standardet profesionale”, “afirmimi i vetërregullimit në media”, por edhe “mbështetja e komunitetit të biznesit dhe sektori i marketingut në njohjen e mediave profesionale për bashkëpunim të mëtejshëm me ATO”²⁸.

Në momentin e shkrimit, sipas burimeve të KEMM-së, ka një proces fuqizimi të Regjistrin duke i rafinuar mediat që nuk plotësojnë kriteret e anëtarësimit, por edhe përmes mbështetjes proaktive nga komuniteti i biznesit për reklamimin e tyre në mediat online, për të cilat janë tashmë hapat e parë në një kompani më të madhe. KEMM kërkon edhe më shumë mbështetje nga shteti për rëndësinë e këtij regjistri, me propozimin që ai të përdoret p.sh. si mjet për atë se cilat mediat mund të futen në regjistrin e Komisionit Shtetëror të Zgjedhjeve për të monitoruar fushatat zgjedhore dhe proceset zgjedhore, për të pasur mundësinë e reklamimit politik me pagesë me para publike.

27 - KEMM – 2021 – Shqyrtimi statistikor i vendimeve të Komisionit të Apelit për vitin 2020 – (në dispozicion në <https://semm.mk/komisija-za-zhalbi/statistichki-pregledi/853-2020>)

28 - Promedia - Objektivat e Regjistrin ...- (në dispozicion në <https://promedia.mk/goals?lng=mk>)

KONKLuzion

Nëse bëhet një konkluzion i shkurtër për situatën me reformat mediatike në vend në tremujorin e tretë të 2021 dhe duke pasur parasysh situatën e mëparshme, ndoshta mund të thuhet se ato nuk janë zbatuar plotësisht pjesërisht për shkak të vullnetit të pamjaftueshëm politik edhe pse nga një prej ekspertëve operon me termin e pranueshëm “konsistencë”, pra mungesë konsistence. Në krahasim me rajonin, RMV-ja mund të jetë pak përpara reformave, por kjo nuk është aspak e mjaftueshme dhe as nuk është arsye që ekzekutivi të jetë i kënaqur, sepse sfidat janë ende të mëdha.

Një situatë e tillë me reforma ende të pazbatuara plotësisht reflekton në cilësinë e ofertës mediatike në vend, e cila mund të thuhet se është në një nivel të ulët për nga cilësia dhe diversiteti pavarësisht numrit të madh, në aspektin sasior, të mediave kur bëhet fjalë për mediat elektronike dhe ato online. Një situatë e tillë - shumë media, treg i vogël, cilësi e ulët e prodhimit gazetaresk, nevoja për mbijetesë të një numri të madh mediash, standardi i gazetarëve etj., - mund të jetë e mundur të përmirësohet nëse ekziston një strategji mediatike në nivel kombëtar, e cila nuk ekziston, megjithëse vetë rregullatori, ASHAAM-i, ka deklaruar vazhdimisht se është e nevojshme²⁹.

MONITORIMI I PROCESIT TË INTEGRIMIT EVROPIAN: NJË PËRMBLEDHJE E SHKURTËR E NIVELIT TË REFORMAVE NË TRI FUSHA: REFORMA E AP, GJYQËSORI DHE TË DREJTAT THEMELORE TË NJERIUT

Reforma e administratës publike (RAP) është një nga fushat e vlerësuara për sa i përket gatishmërisë së përgjithshme të vendit për integrim evropian. RAP zhvillohet në përputhje me dy dokumente: Strategjinë e RAP 2018-2022 dhe Planin e Veprimit të Strategjisë së Reformës së RAP 2018-2022.

Në raportin gjashtëmujor të katërtin me radhë të Ministrisë së Shoqërisë Informativë dhe Administratës (MSHIA)³⁰, që i referohet periudhës janar - qershor 2021, mund të shihni situatën e përgjithshme për të gjithë periudhën nga viti 2018 deri në gjysmën e parë të vitit 2021, me të dhënat e mëposhtme në katër fushat:

- Krijimi i politikave dhe koordinimi: 80% aktivitete të përfunduara, 6% në rrjedhë e sipër dhe 14% me vonesë.
- Shërbimi publik dhe menaxhimi i burimeve njerëzore: 25% aktivitete të kryera, 11% në rrjedhë e sipër dhe 64% me vonesë.
- Hapja, llogaridhënia dhe transparenca e institucioneve: 53% e aktiviteteve të realizuara, 13% në rrjedhë e sipër dhe 34% me vonesë.
- Ofrimi i shërbimeve dhe mbështetjes për TIK: 39% e realizuar, 16% në rrjedhë e sipër dhe 45% me vonesë.

Nga bisedat me ekspertë, mund të konstatohet se aktivitetet në fushat reformuese të rëndësishme për administratën janë në një ndërprerje momentale ose nuk ka ritme që do të nënkuptonin progres. Nga aktivitetet ligjore të ngecura dallohen ndryshimet në Ligjin për Nëpunësit Administrativ (LNA), Ligjin për

29 - ASHAAM - 2019 - Strategjia rregullatore për zhvillimin e aktivitetit audio dhe audiovizual 2019-2023, f. 4 – (në dispozicion në <https://bit.ly/3EkThsR>)

30 - Raporti i katërt gjysmë-vjetor për zbatimin e planit të veprimit për strategjinë e RAP 2018-2022, janar-qershor 2021 – (në dispozicion në: https://mioa.gov.mk/sites/default/files/pbl_files/documents/rja/nacrt_-_chetvrt_polu-godishen_izveshtaj_za_srja.pdf)

Punonjësit e Sektorit Publik (LPSP), Ligji krejtësisht i ri për Shërbimin e Lartë të Menaxhimit (LSHLM) dhe fillimi i procesit për hartimin e ligjit krejtësisht të ri për organizimin dhe punën e organeve të administratës shtetërore. Të gjitha këto ndryshime ligjore nuk kanë kaluar ende procedurën qeveritare. Tre ligjet e para janë postuar në portalin ENER, por disave u skadon afati për diskutim, pas së cilës duhet të shkojnë në Qeveri për miratim. Në përshkrimin e shkurtër në portalin ENER thuhet se “MSHIA ka synuar që të përgatisë amendamente të ligjit në bazë të vërejtjeve praktike të zbatuesve të ligjit, por duke pasur parasysh faktin se nga analizat dhe vërejtjet rezultoi se duhet ndryshuar më shumë se 1/3, e me nenet ekzistuese është përgatitur një ligj krejtësisht i ri, bazuar në ligjin tashmë ekzistues për nëpunësit administrativ”³¹. Ky shpjegim është identik si për LNA ashtu edhe për LSHLD.

Ligji për Shërbim të Lartë Udhëheqës, ndonëse i shpallur nga ish-ministri i Shoqërisë Informatike dhe Administratës, **Damjan Maçeovski** në vitin 2019 dhe ndonëse i miratuar nga Qeveria në fund të vitit 2019, i miratuar për lexim të parë në Kuvend në vitin 2020, u kthye në Qeveri, përfundimi dhe versioni i dytë u postua në portalin ENER në shtator 2021³². Ky ligj është shumë i rëndësishëm sepse duhet të nënkuptojë fillimin e departizimit të institucioneve, me emërimin fillestar të rreth 130 drejtuesve të lartë sipas sistemit të meritës³³.

Një fushë tjetër ku mund të raportohet pak progres është Vlerësimi i Ndikimit Rregullator (VNR). Ndryshimet ligjore ose ligjet e reja kanë ende një VNR të dobët në tekste ose edhe nëse kanë është formale. Me rritjen e numrit të vendimeve ligjore që merren me procedurë urgjente, rritet edhe mungesa e VNR-së në to, sepse sipas rregulloreve aktuale, ligjet për procedurën emergjente apo ligjet e propozuara nga deputetët nuk i nënshtrohen VNR-së. Në publikimin e “Metamorfozis” 2020 për RAP³⁴, Sa i përket VNR-së, thuhet se në raportin për zbatimin e Planit të Veprimit për RAP, në raport me VNR, në vitin 2018 ka pasur një progres sasior prej 20% krahasuar me vitin 2017. Por, që atëherë, në ueb faqen e MSHIA-së, raporti i fundit special i publikuar për procesin e VNR-së është ai i vitit 2018.

Megjithatë, nga Raporti i implementimit të RAP-it për vitin 2020, shihet se, së paku në aspektin sasior, është arritur 74% e aplikimit të VNR³⁵, të cilat plotësojnë kërkesat minimale për proces cilësor dhe transparent dhe ka një rënie prej 1 për qind krahasuar me vitin 2019. Pra, bëhen matje dhe vlerësime, por nuk publikohen në ueb-faqen e MSHIA-së.

Ky problem me VNR-i referohet mungesës së kapaciteteve të organeve të administratës shtetërore, ndonëse MSHIA me SIGMA-n kanë kryer trajnime për disa nga nëpunësit civilë në atë drejtim.

Ka pasur pak progres me zhvillimin e analizës funksionale (AF), një proces që filloi në vitin 2019 dhe që ekzekutivi, veçanërisht në fund të atij viti, informoi dhe u bëri presion institucioneve që ta përfundonin. Pa analizë funksionale, dy procese të tjera nuk mund të menaxhohen siç duhet - reduktimi i mundshëm i numrit të punonjësve në shërbimet civile dhe numri i përgjithshëm i administratës, gjegjësisht punonjësit e sektorit publik, si dhe reforma cilësore e disa prej institucioneve në nivel horizontal, pra procesi i nisur i riorganizimit dhe optimizimit. Ish-ministri Damjan Maçeovski, i cili e shtyu këtë proces në AF, në vitin 2019 theksoi se ato janë të rëndësishme për realizimin e transferimit të mundshëm të punonjësve nga sektori publik në privat³⁶.

Ndonëse, nga vetë MSHIA thuhet se deri më 30.6.2021 janë futur shërbimet e reja, të cilat mund të merren në mënyrë elektronike, përmes portalit të shërbimeve elektronike (uslugi.gov.mk), në fushën e arsimit, sistemit

31 - ENER – 9.2021 – Projektligji për nëpunësit administrativ – (në dispozicion në https://ener.gov.mk/Default.aspx?item=pub_regulation&subitem=view_reg_detail&itemid=60140)

32 - ENER – 9.2021 – Projektligji për shërbimin e lartë drejtues – (në dispozicion në https://ener.gov.mk/default.aspx?item=pub_regulation&subitem=view_reg_detail&itemid=51541)

33 - MISA – 11.12.2019 - ... Garantohet profesionalizimi i plotë në 130 institucione – (në dispozicion në <https://mioa.gov.mk/?q=mk/node/2754>).

34 - “Metamorfozis” - 3.2020 - Reforma PA: Sistemi i meritës mbetet një problem, digjitalizimi i shërbimit përparon – (në dispozicion në <https://metamorphosis.org.mk/wp-content/themes/metamorphosis/download.php?id=25396>)

35 - MSHIA – 5.2021 - Raporti vjetor i zbatimit të planit të veprimit të strategjisë së reformës së administratës publike 2018-2022 për periudhën janar - dhjetor 2020 (f.16) – (në dispozicion në [izveshtaj_zs_rjsja_zs_2020_godina.pdf](https://mioa.gov.mk/izveshtaj_zs_rjsja_zs_2020_godina.pdf) (mioa.gov.mk))

36 - MISA – 08.10.2019 – Konferencë për media e ministrit të Shoqërisë Informatike dhe Administratës, Damjan Maçeovski, Ministria e Shoqërisë Informatike dhe Administratës (mioa.gov.mk)

pensional dhe shërbimeve nga Ministria e Punës dhe Politikës Sociale, mendimi i njërit prej ekspertëve është se shërbimet e ofruara ndër të parat, si ato që ofron Ministria Punëve të Brendshme, nuk funksionojnë si më parë. Në vetë portalin për e-shërbime shihet (më datë 29.09.2021) se janë 154 shërbime elektronike, nga gjithsej 807 shërbime të pranuar të kataloguara si shërbime të mundshme elektronike të institucioneve.

Nga Ministria kompetente (MSHIA) mësohet se në të ardhmen do të bëhen përpjekje më të mëdha që shërbimet elektronike të marrin kuptim dhe funksionalitet, sepse është braktisur ideja e e-kioskës, gjegjësisht të ashtuquajtura “dokument-mate”³⁷.

Nga aktivitetet e theksuara të Qeverisë në fushën e administratës, mund të veçohet ndryshimi i Ligjit për ndërmarrjet publike, me të cilat janë bërë ndryshimet e propozuara ligjore për mënyrën e pranimit dhe numrin e anëtarëve të bordeve drejtuese dhe mbikëqyrëse të ndërmarrjeve publike, me çka është ulur numri i anëtarëve të këshillit drejtues dhe ka aplikim publik për anëtarësim në këto këshille drejtuese³⁸.

Edhe pse nuk është lëndë e një shqyrtimi të veçantë në këtë raport të shkurtër, transparenca financiare është relativisht e mirë në nivel të qeverisë qendrore, kurse sipas hulumtimit të “Metamorfozis”, rezultatet për sa i përket transparencës financiare në qeverisjen lokale janë shumë të dobëta³⁹.

Fushat ku reformat janë zbatuar relativisht mirë janë ende llogaridhënia dhe transparenca, për të cilat ndihmuan shumë Strategjia për transparencë 2019-2021 dhe ri-miratimi dhe funksionimi në praktikë i Ligjit për qasje të lirë në informacionin me karakter publik dhe ka një përmirësim në kushtet e informimit më aktiv të publikut⁴⁰.

Këtë e vërteton edhe hulumtimi i realizuar nga “Metamorfozis” në kuadër të projektit rajonal në bashkëpunim me partnerët nga rrjeti rajonal i Organizatës së Shoqërisë Civile -“Llogaridhënia, Teknologjia dhe Rrjeti i Hapjes Institucionale në Evropën Juglindore” (ACTION SEE). Sipas rezultateve të fundit të matjes për transparencë, më e hapur është Qeveria e Maqedonisë së Veriut, e cila plotëson 83,43% të kriteve të përcaktuara për hapje, ministritë në Qeveri kanë indeks 62%, organet qeverisëse 45,5% dhe Kuvendi i RMV-së me një indeks prej 68 për qind⁴¹.

TË DREJTAT THEMELORE - SITUATA DERI NË TETOR 2021

Në bazë të vlerësimeve disavjeçare të Bashkimit Evropian, duke përfshirë edhe Departamentin e Shtetit të SHBA-së, në fushën e të drejtave themelore, Republika e Maqedonisë së Veriut ka një kornizë institucionale dhe ligjore që është në përputhje me standardet evropiane. Meqenëse vendi është nënshkruar dhe zbaton shumicën e konventave për të drejtat themelore të njeriut, mund të thuhet se në thelb ekziston vullneti politik për të ushtruar këto të drejta të cilat janë të përhapura në dhjetëra fusha.

Sipas bisedave që “Metamorfozis” ka pasur me një ekspert të fokus grupit të kësaj fushe, një përmirësim i dukshëm i kuadrit institucional gjatë vitit 2021 fillon në fund të vitit të kaluar, kur u rikthye Ligji për mbrojtjen dhe parandalimin e diskriminimit dhe në fillim të vitit 2021, kur u zgjodh Komisioni i ri për mbrojtjen dhe parandalimin e diskriminimit. Komisioni u zgjodh sipas rregullave të reja të ligjit dhe u arrit një nivel i kënaqshëm i de politizimit të këtij organi duke e përfshirë edhe sektorin joqeveritar në procesin zgjedhor, megjithëse ka disa vërejtje se nuk u arrit plotësisht.

37 - META.mk – 24.09.2021 “Portalb: Me rekomandim të Qeverisë, MSHIA hoqi dorë nga dokumentet “ – (në dispozicion <https://meta.mk/portalb-so-preporaka-na-vladata-mioa-se-otkazha-od-dokumentomatite/>)

38 - Deutsche Welle - 18.08.2021 - Fundi i këngës “роди ме мајко...” – (në dispozicion në <https://bit.ly/3ErSqgi>)

39 - META.mk – 29.9.2021 – “Komunat ‘kursejnë’ në ndarjen e informacionit financiar...” - (në dispozicion në <https://meta.mk/opshtinite-shtedat-vo-spodeluvanjeto-finansiski-informacii-samo-10-opshtini-imaat-gragjanski-budjet/>)

40 - IEP – korrik 2021 – Monitori kombëtar për RAP, f.11 – (në dispozicion në <https://epi.org.mk/post/17312>)

41 - “Metamorfozis” - 28.9.2021 - Konferenca: transparenca e ekzekutivit... – (në dispozicion në https://metamorphosis.org.mk/aktivnosti_arhiva/konferencija-transparentnost-na-izvrshnata-vlast-kor-sokak-za-informaciete/)

Hyrja në fuqi e Ligjit për mbrojtjen e të dhënave personale, si dhe zbatimi i Ligjit të ri për qasje të lirë në informacionin me karakter publik, dhanë kontribut në përmirësimin e kornizës institucionale nga një institucion i ri nga viti 2020 - Agjencia për mbrojtjen e të drejtave për qasje të lirë në informacionin me karakter publik. Agjencia është pasardhëse e ish-komisionit, puna e së cilës ishte bllokuar prej më shumë se një viti për shkak të mos zgjedhjes së kryetarit dhe anëtarëve.

Kjo kornizë institucionale sigurisht se do të përmirësohet me miratimin e tanishëm në Kuvendin e Republikës së Maqedonisë së Veriut të Ligjit për pagesën e kompensimit në të holla të viktimave të krimeve të dhunshme, si dhe me ndryshimet në Kodin Penal, me të cilin parashihet vepra penale “përndjekje”. Për të garantuar mbrojtjen e grave nga ngacmimet seksuale dhe ngacmimet e tjera përmes kanaleve të komunikimit, përfshirë internetin. Këto ndryshime në KP priten në Kuvend pas zgjedhjeve lokale të tetorit 2021, duke pasur parasysh pushimin ligjor në punën e Kuvendit gjatë fushatës deri në zgjedhje.

Gjatë përpilimit të këtij raporti të shkurtër si problem është paraqitur edhe shpërndarja e kornizave strategjike për arritjen e mbrojtjes së të drejtave të ndryshme themelore nëpër disa institucione dhe para së gjithash të gjitha ministritë (SÇE, MPPS, MD...), strategjitë me afat të kaluar për sa i përket kornizës kohore për romët dhe për barazi dhe mos diskriminim, dhe si tregues i shkallës së vullnetit politik dhe ngritjes së kapaciteteve të zyrës së Avokatit të Popullit përmes buxhetit, i cili sipas ekspertit nuk është i mjaftueshëm për të mbuluar të gjitha fushat me të cilat merret Avokati i Popullit.

I njëjti kriter për vlerësimin e vullnetit politik do të vlejë edhe për Komisionin për mbrojtjen nga diskriminimi, i cili në konferencën e parë për media vetë kërkoi mbështetje më të madhe nga institucionet për punën e tij⁴². Për shembull, Komisioni nuk ka as ueb faqe, tani është duke u pajisur me mobilie në zyrat e saj, si dhe është ende në proces të miratimit të akteve themelore nënligjore. E gjithë kjo po ndodh pavarësisht se në prezantimin e raportit të parë tremujor në korrik 2021, Komisioni njoftoi se po vepron për qindra ankesa, prej të cilave 78 të “trashëguara”, nga periudha e mosfunksionimit për shkak të problemeve me ligjin i cili u shfuqizua nga Gjykata Kushtetuese, ndaj duhej të miratohej sërish.

Ndër proceset e tjera të rëndësishme për ushtrimin e të drejtave themelore mund të veçohet protokoli i miratuar për veprimin e ekipeve shumë sektorial për mbrojtjen e fëmijëve, viktimave të dhunës në takimin e Trupit koordinues kombëtar për mbrojtjen e fëmijëve nga abuzimi dhe neglizhenca, me ministren e Punës dhe Politikës Sociale - **Jagoda Shaphaska**, për të cilën informon Qeveria, më pas synimi për ndërtimin e dy qendrave të reja ditore për personat me aftësi të kufizuara fizike apo mendore, për të cilat informon edhe Qeveria, por edhe protestat e organizuara nga sektori joqeveritar dy herë (OSHC “Ndryshojmë”)⁴³, të cilët kërkuan më shumë të drejta për personat me aftësi të kufizuara, mbi të gjitha, shtimin e shtesave që u takojnë atyre, si për të rriturit ashtu edhe për shtesat e fëmijëve dhe disa të drejta e përfitime të tjera për këta persona.

Avokati i ri i Popullit, nga ana tjetër, në një nga paraqitjet e tij të para në publik, në korrik 2021, tha se problemi më i madh që ka parë në punën e deritanishme ishte “risocializimi dhe sistemi i edukimit për të miturit e vendosur në Qendrën Arsimore në Tetovë”⁴⁴. Në shtator të vitit 2021, Avokati i Popullit me iniciativën e tij hapi një rast “për të monitoruar ushtrimin e të drejtës për arsimim të fëmijëve, si dhe masat dhe aktivitetet e ndërmarra nga organet kompetente për ushtrimin pa probleme të kësaj të drejte në kushtet e një pandemie Covid 19”⁴⁵.

42 - MMS-21.7.2021- Pengesat burokratike në punën e Komisionit të ri për Parandalimin dhe Mbrojtjen nga Diskriminimi: Anëtarët presin staf të ri dhe para për pajisje – (në dispozicion në <https://bit.ly/2XRy7SL>)

43 - Radio MOF – 24.7.2021 – “Ne po ndryshojmë “të pakënaqur me takimin me Shahpaskën, ministrja pohon se ata janë duke punuar për kërkesat e tyre - (në dispozicion në <https://bit.ly/3CBkaHm>)

44 - MIA.mk – 24.7.2021 – Ziberi për MIA: Risocializimi dhe sistemi arsimor...(në dispozicion në <https://mia.mk/ziberi-za-mia-resoci-alizaci-ata-i-obrazovniot-sistem-za-maloletnicite-smesteni-vo-vpd-tetovo-e-na-golem-problem/>)

45 - Deneshen.mk – 14.9.2021 – Avokati i Popullit: Ministria e Arsimit dhe Shkencës të mos e fshehtë... – në dispozicion në <https://deneshen.mk/naroden-pravobranitel-mon-da-ne-go-krie-brojot-na-zarazeni-uchenici-so-koronavirusesot/>

REFORMA NË GJYQËSORIN - SITUATA DERI NË TETOR 2021

Ekziston një kornizë strategjike dhe udhëhiqet nga Ministria e Drejtësisë, së bashku me një plan veprimi për zbatimin e tij.

Pjesa më e madhe e ligjeve janë miratuar deri në vitin 2020 dhe tani janë duke u bërë ndryshime në Ligjin për Akademinë për Gjyqtarë dhe Prokurorë, i cili është në procedurë parlamentare. Propozohet një tekst krejtësisht i ri i ligjit, i cili lindi nga nevoja e ndryshimit të rreth 80 për qind të zgjidhjes së mëparshme ligjore, mbi të gjitha, në kriteret e reja ligjore për përbërjen e organeve udhëheqëse dhe drejtuese të Akademisë, si dhe përcaktim të ri të mënyrës së dhënies së provimit pranues dhe përfundimtar në bazë të matjeve dhe kriterëve objektive për vlerësimin e njohurive të kandidatëve⁴⁶.

Nga aktet nënligjore, vlen të përmendet një grup aktesh që kanë të bëjnë me gjyqësorin dhe një akt për prokurorinë. Grupi i parë përbëhet nga një sërë aktesh nënligjore dhe rregulloresh të miratuara nga Këshilli Gjyqësor (KGJ) në vitin e kaluar, duke përfshirë muajt e fundit - Metodologjia për vlerësimin cilësor të gjyqtarëve, plani i brendshëm i veprimit për vitin 2021, Rregullorja për krijimin e komisionit për vlerësimi i gjyqtarëve, Rregullorja për avancimin e gjyqtarëve në gjykatë më të lartë etj. Dokumenti i dytë është Kodi i etikës për prokurorët publik i miratuar këtë vit, i cili bëri stuhi në opinionin profesional dhe anëtarë të caktuar të të cilit u kritikuan nga ekspertët, por edhe nga disa prokurorë⁴⁷.

Nga puna e organeve më të larta në gjyqësor, përkatësisht Këshillit Gjyqësor dhe Këshillit të Prokurorëve Publikë, dallohen dy karakteristika. Për sa i përket Këshillit Gjyqësor, ka dyshime në opinionin profesional dhe tek vetë gjyqtarët sesi vendimet e organit të KGJ-së kontrollohen nga faktorë të jashtëm dhe cilat janë arsyet e gradimit dhe shkarkimit të gjyqtarëve (eksperti vlerëson për “Metamorfozis” se janë kontestuese arsyet e shkarkimit të paktën tri raste të shkarkimit – lëndët me gjyqtaren në Gjykatën Supreme dhe me dy gjyqtarë në Gjykatën Penale në Shkup).

Në konferencën e fundit përmblylëse të Koalicionit “Të gjithë për gjykim të drejtë” me titull “Ndikimi i sistemit të meritave në pavarësinë dhe profesionalizmin e gjyqësorit në Maqedoninë e Veriut” (28.9.2021), u prezantua analiza⁴⁸ e monitorimit njëvjeçar, e cila trajtonte edhe punën e KGJ-së. Gjithashtu, gjetjet kryesore të analizës theksuan se, megjithëse formalisht puna e KGJ-së është transparente, ajo i referohet vetëm seancave të paracaktuara, të cilat publikohen rregullisht në ueb faqen dhe vendimeve të marra nga KGJ-ja, të cilat gjithashtu janë publikuar. Por, në thelb, sipas analizës, mungojnë shpjegimet e qarta, pse është zgjedhur ai/ajo gjyqtar/e në një gjykatë më të lartë dhe jo dikush tjetër. Në seancë u përmend se ka diskutime, por nuk ka shpjegime përveç atij formal dhe të shprehur me një fjalor shabllon. Një profesor universitar, nga ana tjetër, ka reaguar për procedimin dhe arsyet e shkarkimit, duke theksuar se të dhënat për 16 gjyqtarë të shkarkuar në një periudhë se një vit e diçka nga KGJ-ja nuk flasin mirë për pavarësinë e garantuar të gjyqtarëve dhe se kjo do të krijojë një problem për sa i përket procesit para Gjykatës Evropiane të Strasburgut për të Drejtat e Njeriut. Një tjetër profesoreshë universitare në debat nënvizoi se edhe pse formalisht ka një mënyrë të re të zgjedhjes së anëtarëve të KGJ-së në lidhje me zgjedhjen e anëtarëve jo-gjyqësorë, megjithëse sipas kriterëve është bërë një hap përpara në specifikimin e zgjedhjes së këtyre anëtarëve, në praktikë nuk është bërë asnjë hap, bëhet fjalë për formulimin që ka mbetur në ligj, “juristët e shquar”, me faktin se tashmë duhen 15 vjet përvojë në punën e tyre profesionale.

Sa i përket Këshillit të Prokurorëve Publikë, sipas një eksperti nga fokus grupi për këtë fushë, është karakteristikë mbyllja e theksuar e tij për publikun, gjegjësisht uljen e transparencës. Këshilli i Prokurorëve Publikë ka mbajtur disa seanca gjatë vitit, për të cilin u njoftua pas seancave se gazetarët nuk janë lejuar të marrin pjesë në seancat me pretekstin se salla ishte e vogël, por ka vërejtje për mungesën e plotë të kriterëve gjatë përzgjedhjes së prokurorëve të ri në prokurori ose avancimi i prokurorëve të caktuar në karrierën e tyre, në prokurorinë më të lartë.

46 - Kuvendi i RMV-së - shtator 2021 - Projektligji për Akademinë për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë - (në dispozicion në <https://www.sobranie.mk/materialdetails.nspx?materialId=cade6aa5-c61b-4de8-b4f4-e6a73da28ed2>)

47 - SDK.mk – 16.7.2021 - Këshilli i Prokurorëve Publikë e ndaloi fjalimin kundër tij menjëherë pasi prokurorja Lençe Ristoska u rebelua – (në dispozicion në <https://bit.ly/3kkU1zN>)

48 - Koalicioni “Të gjithë për gjykim të drejtë” 28.9.2021 - Analizë: “Ndikimi i sistemit të meritës ... - (në dispozicion në <https://bit.ly/3ocRbWg>)

Problem mbetet mungesa e madhe e gjyqtarëve dhe prokurorëve, ndonëse për gjyqtarët më së shumti ndikon në efikasitetin (152 gjyqtarë mungojnë), ndërsa prokuroria, për shkak të mungesës së mbi 200 prokurorëve, vë në pikëpyetje shpejtësinë e procedimit në fazat e ndjekjes, nga para-hetimi dhe hetimi deri në ngritjen e aktakuzës ose ndonjë vendim tjetër të prokurorit publik, që mund të problematizojë edhe të drejtat themelore të njeriut. Problemi i mungesës së gjyqtarëve dhe prokurorëve mbetet për t'u zgjidhur duke plotësuar vendet vakante vetëm përmes Akademisë për Gjyqtarë dhe Prokurorë (kërkesë ligjore), si dhe çdo gjeneratë që ndjekin trajnimin në Akademi nxjerr vetëm 60 kandidatë apo të diplomuar.

Gjatë vitit 2021, Ministria e Drejtësisë ka nisur procesin e digjitalizimit të gjykatave. Këtë e ka bërë të ditur ministri në një konferencë për media, ndërsa është një ekip për zbatimin e digjitalizimit, i cili e planifikon procesin, i cili asistohet nga USAID-i. Megjithatë, paqartësitë, sfidat dhe rreziqet mbeten për pjesë të këtij procesi digjitalizimi. Sipas opinionit të ekspertizës, digjitalizim - Po dhe sa më shpejt që të jetë e mundur, çfarë sillet në shërbimet e ofruara nga gjykatat, si dhe për lidhjen e të gjithë procesit për një procedurë gjyqësore, përkatësisht lidhjen e të gjitha subjekteve në procedurën gjyqësore. Por kur bëhet fjalë për proceset gjyqësore online, ka sfida të shumta dhe sipas analizave të ekspertëve të publikut, nuk është e lehtë të zhvillohen të gjitha proceset gjyqësore⁴⁹.

Çështjet e reformës në sistemin e gjyqësorit prekin apo e imponojnë edhe Gjykatën Kushtetuese, e cila ka kohë që punon me një numër të reduktuar gjyqtarësh - në vend të 9, punon me 6 gjyqtar. Kjo pasi zgjedhja e gjyqtarëve të rinj për Gjykatën Kushtetuese ka ngecur në Kuvendin e RMV-së, ku për shkak të rasteve ndërpartiake ka ngecur procesi i dorëzimit të gjyqtarëve të rinj në Komisionin për zgjedhje dhe emërimet. Por, kjo situatë sërish shtrton pyetjen për nevojën e miratimit të një ligji të posaçëm për Gjykatën Kushtetuese, e cila që nga pavarësia e shtetit ka funksionuar sipas disa neneve të Kushtetutës së RMV-së⁵⁰.

49 - Koalicioni të gjithë për gjykim të drejtë - 2020 - Sfida ligjore dhe teknike për futjen e gjykimeve online - (në dispozicion në <https://bit.ly/3EWbgpP>)

50 - 360 Shkallë – 13.9.2021 - Zgjedhja e anëtarëve të rinj të Gjykatës Kushtetuese – (në dispozicion në <https://www.youtube.com/watch?v=lbdn4ich03U&t=810s> – nga 13 min.)

Ky publikim është përgatitur nga Fondacioni Metamorfozis si pjesë e projektit “Verifikimi i fakteve të progresit të Republikës së Maqedonisë së Veriut drejt BE-së” me mbështetjen e Fondit Kombëtar për Demokraci (NED). Pikëpamjet e shprehura në këtë publikim nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht pikëpamjet e Fondit Kombëtar për Demokraci (NED).